

Další výklad Otčenáše

Modlitba Otče náš je rozlévajícím se světlem, jež se počíná z jednoho zdroje a postupně se šíří na celou naši bytost, Zároveň je směřováním od univerzálního ke konkrétnímu, neboť to Jediné je zároveň to nejvšeobecnější. To Jediné avšak všeobsáhlé nyzýváme v modlitbě

Otče náš

jenž jsi na nebesích

Πάτερ ἡμῶν

ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς

Gnóstikům a ještě před nimi Židům vděčíme za to, že nechali to Jediné nepojmenované. U Židů se jeho jméno nikdy nevyslovuje, i když starší tradice mu je přiřkla. V gnózi pak jsou na něj jen velmi jemné odkazy a náznaky, někdy vyjádřené právě jménem Otec. Toto označení využívala i modlitba zbožných židů, farizeů, takže se nám dochovalo jednak v židovské liturgii (modlitba Avínú malkejnú...) jednak v Ježíšovské tradici a u Křesťanů. O čem není možo mluvit se má mlčet, pravil jeden nedávný filosof. Není vpravdě co říci o Jednom. Co však vzbuzuje podiv, že tak partikulární bytost jako člověk, jaká my, jako já, může, ba má a musí svoji modlitbu počínat tím nejvzdálenějším možným úběžníkem. Tajemství, jež se vzpírá našemu pochopení, o to tajemnější, že je o nás samých.

Posvěť se jméno tvé

ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου

O jednom jméně je řeč, Bůh má však mnoho jmen. Nebo jsou snad všechna jedním a jen jedno Jméno je jeho řádné jméno? Ne. Někdo by se snad mohl dát touto cestou, já však pravím: ne. Jméno je již cosi, co je v moci člověčí. Přesněji řečeno je to v moci Logu, jenž je právě tak božský jako lidský. A dnes to už můžeme doopravdy říci, že jsou nám všechna boží jména svatá. To „posvětit“ znamená opět totéž: naplnit světlem, jak jinak ani nemůže být. A mnoho jmen se tedy k nám shůry snáší, každé jako lampa zářící, jako nádoba božským světlem přetékající a skýtající ho dále, jako hierarchie nádob, postavení, tvarů, matematických a kabalistických formulí, analogií, čtverců, křížů, stromů... Jakmile se začnš jednou božské světlo rozlévat, nemůže tomu nikde být konce, Jedno světlo plodí jiné, jeden strom se rozvětjuje v jiný. Hluboké nauky hovoří o čtveré dosavadní iteraci tohoto procesu, ale zdali je tím božská síla vyčerpána...?

Jako mohutná a přesto přejemná síť se sněší toto pléroma božských jmen na vesmír – pokud vůbec už nějaký vesmír je. Božská jména nepotřebují ke své manifestaci, ke své epifánii nic hmotného – snad jen mysl již by se mohla zjevit Jsou-li božská jména posvěcena, může být vesmír v takovém nebo onakém stavu, může být jsoucí neb nejsoucí, padlý neb vzkříšený, otevřený neb uzavřený – na skutečném životě Božských jmen to nic nezmění. A nám je dáno toto vše kontempletovat.

Přijď království tvé

ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου

Cokoli přichází, přichází někam. I královská vláda přichází někam – na nějaké území, byť by to byl zatím divoký prales. (srv. - *Země pak byla nesličná a pustá, a tma byla nad propastí, a Duch Boží vznášel se nad vodami*) Boží království tedy musí přijít do poměrů, které jsou nám už aspoň trochu známy, které můžeme mít, aspoň vzdáleně, za vlastní. A opět by zde byla cesta se s tím spokojit, prohlásit: *co je nahoře, je i dole* a neustat, dokud nebude božský řád plně vtělen na zemi, dokud nebude křesťanskému císaři nebo jinému božskému vládci (jakým byl třeba egyptský farao) podřízen celý svět, neba alespoň celý přehlednutelný svět, dokud nebude vtištěn boží zákon do každého

dchnutí a hnutí každého člověka (jak chce židovská halacha). To by bylo bývalo možné, kdyby se byly dějiny lidstva odvíjely jinak. Člověk je povolán k vládě – dokonce měl podle biblického podání zcela podle svého úsudku přenést božská jména na svět (Gn 2,20 .- *I dal Adam jména všechněm zvířatům, i ptactvu nebeskému, a všeliké zvíři polní; Adamovi pak není nalezena pomoc, kteráž by při něm byla.*)

Ale člověk nebyl v sobě jednotný; nebyly proto trvalé ani jeho výtvořiny: velé říše padly a byly nehrazeny jinými, chrámy zanikly anebo se z nich staly svatyně jiných bohů a kultů. Jakkoli to prožíváme tragicky, nebylo a není jinak možno, neboť člověk je bytost realizující v sobě celou řadu možností; není jednou provždy dán svým určením, svým „rodem a druhem“, který by se dále neměnil. Vždyť sami to můžeme dosvědčit: nakolik se cítíme ještě týmž člověkem, jakým jsme byli před dvaceti, třiceti, čtyřiceti lety; můžeme se ještě poznat v rysech miminka na fotografii? Božský řád na světě není možné vytvořit pouhým zrcadlením řádu nadsvětského. Člověk jej může stvořit jen v „malém světě“, tedy v sobě samém. Vždyť také království, jež Ježíš hlásel, nebylo z tohoto světa – bylo to jiné království, království svobodných synů tohoto království, jiná cesta a jinam se ubírající.... Voláme-li tedy: „Přijď království tvé“, je to toto jiné království a má přijít k nám, jen a jen knám; a nepřijde, pokud se my nevydáme na cestu za ním. Opět se můžeme ptát: kdo je cesta a kdo je cíl? : *Veni sancte Spiritus et igne accende corda tuorum fidelium.*

Bud' vůle tvá jako na nebesích tak i na zemi

γενηθήτω τὸ θέλημά σου
ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς

Jak krásná prosba všem věřícím, oddaným duším! Bud' vůle Tvá! Nemusíme být nadále mučeni starostmi o správné rozhodování, před námi je cesta, kerou tam sám Bůh prostřel; ve všem je od nynějška možno vidět úrdek Boží – a kdo by se odvážil říci, že tam není! Kdo by se odvážil tvrdit, že Bůh není mocen to vše učinit a že kdyby chtěl, mohl by nám poslat „tisíc legií andělských“? Řekne-li duše „bud' vůle tvá“ může se cítit bezpečna a ubírat se dál i v naprosté temnotě.

V temnotě? Ano v temnotě. Ale jak je to možné? Vždyť tako modlitba je imaginací rozlévající se božské záře. Ano už u předchozí prosby jsme zažívali spíše oheň, oheň rozhodnutí – oheň burčující naší vůli, avšak k cestě za světlem. Nyní bychom se měli spokojit s temnotou?

Je ovšemže pravda, že vůle nepotřebuje světla. Rodí se v našem nehloubějším nitru – a často ani nevíme, proč. Zavřeme tedy oči a projdeme po mostě temnoty vedeni jen a jen vůlí, kterou doufáme býti vůli boží věřice, že pak – pak se nám snad dostane světla? Ano i tak je to možné a byla to cesta mnohých pravých křesťanů.

Ve vrcholném středověku měli theologové veliký problém, když se snažili *myslet* boží vůli Nakonec se křesťanský svět tak nějak volky nevolky smířil s tím, že boží vůli myslet nejde, že se s ní pouze můžeme mysticky sjednotit. – Tedy : bud' vůle tvá.

Co když se ale nás na tom mostě temnoty zmocní poryv větru a svrhne nás do propasti ještě mocnějších vůlí a vášní a my – majíce oči zavřené – nebudeme již vědět, který směrem jdeme? I toto je boží vůle? A zase je před námi rozhodnutí: Zvolíme-li ano, pak jistě projdeme peklem, peklem hrozným a mocným, proti kterému je to Dantovo jen didaktický dřevoryt, ale budeme-li *věřit* – věřit Bohu a sobě a nezřekneme-li se jednoho ani druhého, vyjdeme z něj jednou ven a dosáhneme cíle.

Můžeme však také říci ne a nejtít dále cestou nevědomí. Můžeme otevřít oči, Avšak nezpovněříme se tím cestě samé?

Bylo by tomu vskutku tak, kdyby tento verš zněl v božské harmoni skutečně tak, jak jsme ho zde předvedli – ale on zní jinak. Správnější překlad je:

Zrod' se/staň se vůle tvá jako v nebi tak i na zemi

a mys jsme zde toto vše uvedli, abychom předvedli, jak hluboké a závažné důsledky může mít malička změna jednoho slůvka. V modlitbě Páně neevokujeme tedy žádný předzvěděný věčný boží úrdek! Úrdek vůči němuž má duše jen dvojí možnost – buď se mu podrobit nebo nepodrobit, obé s důsledky dobře známými z nejdůležitějších rozpracování v křesťanské theologii. I boží vůle na nebi se stává, rodí! A skrze co nebo koho se tak děle, resp. může dít? Jaká pozemská bytost je jednak časná a včas žijící, jednak schopná rozhodnutí a volby?– Rovnice má jediné řešení: člověk. V nebi odpovídají možná za boží vůli andělé, an zemi – člověk. A jak má tento svůj úkol naplnit, jak jen mu má dostat? – Maně nás napadne otázka, fatální otázka, kterou kdysi špitla jedna dívčí ústa: „Jak se to všechno stane?“ A dobrý nápad to asi byl, protože si hned vzápětí přečteme odpověď: „Duch boží tě zastíní...“ Tedy Duchem!

A hle, nejsme až tak daleko toho, kam zavedl předcházející verš, jenž z nás učinil syny království, jiného království, království ducha, Syny na něž se nevztahuje světská moc. Ten jediný krok, o něž jsme nyní dále, že snad máme být i služebníky tohoto království. Jak, kdy a za jakých okolností činnými, kde zasahujícími a odkud se odvracejícími – to je vše velmi tajemné a poddáno tajemství individuálního osudu, avšak za samu onu důstojnost služebníka království musíme být neskonale vděční.

Nemůžeme však jít dále, aniž bychom se zmínili o osudu těch, kteří jdou tou druhou cestou, snad svedeni, snad božím úrdekem – který pro ně nepochybně platí – zavedeni na onu dlouhou a obtížnou cestu nevědomí a strážně. Zdá se mi, že Pavel, který ač je v mnohém zodpovědný za rozšíření a upevnění právě oné pozdější církevní formy křesťanství, něco o tom věděl. Poslechněme si toto místo z jeho listu Korinťanům: (1Kor 3,9nn. CEP)

Jsmo spolupracovníci na Božím díle, a vy jste Boží pole, Boží stavba. Podle milosti Boží, která mi byla dána, jako rozumný stavitel jsem položil základ a druhý na něm staví. Každý ať dává pozor, jak na něm staví. Nikdo totiž nemůže položit jiný základ než ten, který už je položen, a to je Ježíš Kristus. Zda někdo na tomto základu staví ze zlata, stříbra, drahého kamení, či ze dřeva, trávy, slámy - dílo každého vyjde najevo. Ukáže je onen den, neboť se zjeví v ohni; a oheň vyzkouší, jaké je dílo každého člověka. Když jeho dílo vydrží, dostane odměnu. Když mu dílo shoří, utrpí škodu; sám bude sice zachráněn, ale projde ohněm.

Možná, že Pavlův problém byl, že neviděl v ostatních křesťanech své spolustavitele, ale stavbu (a bohužel tím dal podnět k hierarchickému rozrůžňování křesťanů), ale to nám zde nepřisluší soudit

Chléb náš dej nám dnes τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον

Překlad tohoto verše je natolik nejasný, že osciluje i mezi různými evropskými jazyky, volil jsem tedy v titulku slovo τὸν ἐπιούσιον raději nepřeložit, i když se naskýtá dvojí možný český překlad: Tradiční

„chléb náš vezdější“ a bez porušení rytmu i smyslu i „chléb náš nebeský“; to řecké slovo totiž může být obojí a v celé doposud známe starověké řecké literatuře se vyskytuje na jednom jediném dalším útržku papýru, kde má význam „pro potřebu“ Pro samotný smysl modlitby to však kupodivu nemá až takový význam: je totiž jasné, co je chléb: Chléb je to, co nezbytně potřebujeme a co udržuje naši pozemskou existenci. My si ovšemže většinu věcí, které potřebujeme pro svou existenci, obstaráváme sami – lépe řečeno, obstaráváme si je ve spolupráci s druhými lidmi a vzájemnou výměnou služeb. (Jestlipak to platí i o potřebách nemateriálních? - Někteří by ovšem popřeli, že takové potřeby vůbec mají.)

Na tomto místě se asi do Ježíšovy modlitby nejvíce promítá konkrétní situace jeho a kruhu jeho učedníků, kteří žili životem pozemsky nezakotveným a ve svých potřebách se zcela spoléhali na náhodnou pomoc druhých lidí. Snad nám může ale přesto posloužit k zamyšlení (a jak je vidět, je to myšlenka prastará), nakolik nám boží dary přinášejí druzí lidé, nakolik jsou sami naši bližní pro nás „božím darem“, ba více - Bohem.

Ano, jsou i lidé na světě, kteří jako by byly poslání, aby nás trýznili (kromě spousty těch, kteří nám uškodí víceméně náhodně – „nevědí, co činí“). Tu bych rád připomněl úvod knihy Job – Satan je jeden z božích synů a za Jobem byl Bohem *poslán*.

Světlo k nám tedy přichází v každém úlomku chleba, v každém dobrém slově a v každém dobrém pohledu. A i zlý pohled a zlý skutek můžeme odvrátit čistou myslí jako Perseovým štítem a proměnit ho v oslnivou zář. Snad jen zlé slovo má nad námi moc, neboť my můžeme rozhodnout jen o pravdě pro nás a celková Pravda, pravdivost naší bytosti i bytostí jiných je v rukou vyšší instance. Avšak kdo vysílá zlé slovo a lže, je vinen rouháním proti Pravdě a ponese trest za své čarodějství.¹

Odpust' nám naše viny,

jako i my jsme odpustili našim viníkům

καὶ ἄφεες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν,

ὥς καὶ ἡμεῖς ἀφήκαμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν

Dokážeme-li přijmout boží vůli/sjednotit se s boží vůlí a přijmout svůj úkol včetně všeho toho, co s ním souvisí, tedy i těla a toho, co tělu náleží, vše je již prakticky dokonáno; světlo může volně proudit do hlubin naší bytosti. Až snad s jedinou výminkou: Stále může být v naší bytosti něco bolestně spoutaného, způsobeného vnějšími oklnostmi nebo naším vnitřním vývojem, který v minulosti možná nebyl vždy tak harmonický, abychom nenatropili nikde žádné škody. Tyto spoutanosti, tato traumata tvoří uzly, skrze něž nemůže světlo volně proudit a zůstávají tak tedy stále v naší bytosti temná místa. Faktické vyřešení všech křivd, nespravedlností úskoků, zrad a selhání nebývá již velice často možné; nikdo již nevrátí život mrtvým, kteří zachynuli lidským násilím, nic rozbitého se samo znovu nesestaví. Je veliké štěstí a opravdu k tomu nedochází často, když skutečně ještě můžeme napravit, co jsme v minulosti napáchali, nebo co jiný způsobil nám. V této situaci přicházíme k něčemu, co je asi nejpodivuhodnější stránkou Ježíšova učení, kterou křesťanství našťěstí převzalo, aniž by se odvážilo na ní mnoho změnit: Ježíšovo učení i odpuštění hříchů. Je zde jakási možnost otupit ostří onoho karmického zákona, který volá po odplatě všeho, zlého i dobrého,

¹ Problémům pravdy zla jsem věnoval několik rozsáhlých esejů, konkrétně: *Dobro a zlo* (2006), *Pravda* (nedat.), *Ještě jednou o zlu* (2010); všechny by měly být součástí připravované knihy s pracovním názvem *Cesta za severní září*

spravedlivého i nespravedlivého, krutého i láskyplného, onoho biblického „hlasu krve“, který volá ze země (Gn 4). Podmínkou pro účinnost takového opatření je, že se provede všeobecně.

Ježíšovo převratné učení se totiž přeci jen v opírá o jistou starozákonní tradici, tradici *jóbelu* čili „milostivého léta“, které nastávalo každý padesátý rok a v němž byl Izrael Bohem zavazován propustit všechny otroky a a vrátit vše co, byť legálně, peřšlo z něčího vlastnictví v ruce kohokoli jiného. V praxi nebylo něco takového asi nikdy v úplnosti dodrženo, (Navíc se zmírněná varianta jóbelu vyžadovala pro každý sedmý rok!) Avšak proroci a prorocká theologie jakoby nesmlouvavě přizvukuje – hodláte-li od Hospodina obdržet milosrdenství, hle , toto je cesta: Nechť *celý* Izrael napraví své cesty a vzdá se bezpráví, nechť dá volnost všemu uměle svázanému a pak Hospodin naloží se svým lidem podobně.

Již jsme viděli, že Ježíšova převratná koncepce božího království ho nadále neztotožňuje s žádnou pozemskou extenzí, že je to království mimo tento svět a jeho „synové“ nesou toto království v sobě – a v tomto rámci, v této extenzi je ovšem nutno přijmout pravidlo odpuštění bez výhrady a úplně. Ostatně to Ježíš říká v bezprostředním k dodatku k modlitbě (Mt 6,13-14), kde stojí výslovně: *Neboť jestliže odpustíte lidem jejich přestoupení, i vám odpustí váš nebeský Otec; jestliže však neodpustíte lidem, ani váš Otec vám neodpustí vaše přestoupení.*

Je tedy možné učinit sama sebe říší a zároveň předmětem takového *jóbelu*, ale je to nesmírně, nesmírně obtížné. Odpustit totiž neznamená vytěsnit z paměti; to by ještě nebylo tak těžké. Zde jde o přenastavení celé své duše. Ježíš si toho byl nepochybně vědom, a proto také zřejmě své poslání spatřoval v tom maximálně vtomto výkonu lidem pomáhat: Slova „ospouštějí se ti hříchy“ jsou v evangeliích velmi častá, někdy i s varováním, které upomíná natento zákon rovonováhy: „jdi a už nehřeš (aby se ti nepříhodilo něco horšího)“. Je tedy možné lidem dát odpuštění, dříve nežli se k němu vzchopí oni sami, a přijmout odpuštění, dříve než ho budu schopen já sám; avšak v obou případech jaksí podmíněně. Vzpomeňme na podobenství o nespravedlivém služebníkovi! Kdo sám přijal odpuštění a uvolil se na tento „obchod“ s Bohem všehomíra přistoupit, dříve nebo později musí sám začít „plnit smlouvu“. Text modlitby je zde ovšem nesmlouvavější, nežli výklad, jaký jsme zde podali i než přijatý překlad: v nmodlitbě máme vyslovit „jako jsme odpustili“ ἀφῆκαμεν, což je perfektum a znamená to naplněný dovršený čin. Jak tedy? Nemám se se snad modlit modlitbu Páně, pokud nejsem schopni dostat tomu, co po nás tímto svým veršem požaduje? To je otázka, nad kterou bychom neměli jen tak mávnout rukou. Je pravda, že ani zákon *Jóbelu* se nakonec nepodařilo v praxi vyvoleného národa prosadit – ale nepřestal nakonec možná právě proto být *vyvoleným*? Je Izrael stále vyvolencem Božím? Ale na druhé straně: máme se zřici tak mohutného proudu světla, (jen) proto, že ho nedokážeme plně integrovat do své bytosti? Kdybychom se měli modlitbu páně věčně modlit s tím, že ji nejsme a nikdy nebudeme schopni naplnit, asi bychom se skutečně měli takového počínání zřici. Věřme tedy, že je nám tto modlitba dáno, podobně jako odpuštění, podmíněně, pod podmínkou toho, že budeme neustále pokračovat v rozvazování dalších a dalších uzlů – a snad jednou dojdeme k jejich rozvázání úplnému.

**Nevydávej nás do ohrožení,
ale vysvobod' nás od zlého.**

καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν
, ἀλλὰ ῥύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ

Snad nikde jinde nebyl text modlitby Páně klasickými překlady znetvořen tolik, jako v tomto verši: Slovo πειρασμὸν neznamená totiž „pokušení“, a když tak jen velmi odvozeně; znamená „zkoušku“, test, a to jak ve smyslu vědeckém, poznávacím (v jakém mluvíme třeba v moderní době o *experimentu*), tak, co se týče člověka, když zkoumáme jeho hodnoty, postoje, úmysly apod. Specifickým typem „zkoušky“, který doléhal na prvokřesťanské sbory byl ovšem mocenský nátlak nutící jejich členy k odvolání křesťanské víry. Člověk může být vystaven zkoušce sterým způsobem a zkouška typu svodu je jenom jedním z nich; zrovna tak dobře může být zkouškou, zda obstojí v určité situaci, zda zvládne vyřešit to či ono, zda dokáže *neudělat* to či ono, zda vydrží trvalý tlak nebo jednorázový příval neštěstí (Jób!), apod. Je samozřejmě přirozeným lidským přáním nebýt takovým skouškám vystaven, nebo jimi nebýt sužován přespříliš. I Ježíš projevil takové přání, a možná je tato prosba i jemnou odezvou - nebo spíše předtuchou takové osobní situace. Člověk, který je naplněn světlem, by se vlastně neměl žádné takové zkoušky bát, ale přeci jen – nejsme mocné bytosti světla; světlo je nám pouze dáno a – kdo zaručí, dokážeme-li si je uchovat tváří v tvář brutálnímu útoku mocností nám se protivících, mocností durhé strany, mocností zla? Nezastraší nakonec ďábel naši duši, rozvine-li před nám celou majestátní šíři své říše? A nebude-li naše světlo dost silné, aby přemohlo jeho temnotu, nezbude nám, než se utéci opět k původci světla, od něhož jsme svůj dar přijali.

V tom smyslu jsou závěrečná slova modlitby (jež lukášovská verze už nemá) dobrým rozvedením prosby předposlední. A myslím, že nechybíme, budeme-li zde předpokládat, že jsou myšlena jako prosba o ochranu spíše před *bytostmi* zla, nežli před (neosobním) zlem jako takovým; τοῦ πονηροῦ je sice jak mužský, tak střední rod, ale řečtina přeci jen dává přednost, pokud hovoří o abstraktech, vyjadřování v plurálu, tedy by „od zla“ znělo spíše ἀπο τῶν πονηρῶν.

Bývalo a bývá zvykem přidávat na závěr modlitby ještě liturgický dovětek, který nepochází z Písma, ale z křesťanské modlitební praxe, a který dobře skrnuje a zaokrouhluje celou modlitbu:

neboť Tvé jest království, i moc i sláva navěky. Amen.

a tím můžeme i my zde naše úvahy uzavřít.